

METODY PRÁCE S TEXTEM KOMUNITNÍ KRUH

Cíl:

- otevřeně prodiskutovat problémy žáků a ožehavá témata;
- budovat u žáků občanské postoje a hodnoty;
- učit žáky naslouchat, vcítit se do ostatních, dodržovat pravidla slušné komunikace.

Pravidla:

Mluví jen ten, kdo má kámen.

Zákaz kritiky, komentářů, posměšků a jiných reakcí.

Z kruhu se nic nevynáší (jedině v případě, že by šlo o trestný čin apod., musíme informovat příslušné instituce).

Když se někdo nechce vyjádřit, nenutíme ho.

Učitel dodržuje stejná pravidla jako žáci.

Chce-li někdo promluvit, když není na řadě, vyžádá si kámen.

Postup:

1. Všichni žáci se posadí do kruhu.
2. Učitel nastolí otázku, téma, problém nebo řešíme problém, který vznikl v rámci skupiny (šikana, návykové látky, záškoláctví, zneužívané děti, dopravní nehoda, živelná pohroma).
 1. Učitel nebo některý žák si vezme kámen a vyjádří se jako první k problému.
 2. Kámen putuje po kruhu od jednoho k druhému a každý kdo chce, se vyjádří.
 3. Na závěr diskuse se snažíme shrnout názory, vyjádřit postoje, stanoviska.
 4. Pokud se v průběhu diskuse odkryjí osobní problémy jednotlivců, řešíme je individuálně.

MYŠLENKOVÁ MAPA

- uplatnit vědomosti a zkušenosti, prohloubit poznání, zpřesnit vztahy mezi pojmy;
- rozvíjet intelektuální dovednosti, učit srovnávat, hodnotit, vysvětlovat, interpretovat;
- cvičit analýzu a syntézu, učit se učit.

Podstata pojmové, myšlenkové mapy:

V odborné literatuře se setkáme jak s totožným chápáním pojmové a myšlenkové mapy, tak s tím, že pojmové mapy představují pouze „soupis“ všech pojmů k danému tématu, zatímco myšlenkové mapy tyto pojmy systematizují, logicky třídí, naznačují vzájemné vztahy atd. Myšlenkové mapy cíleně kombinují klíčová slova a hlavní myšlenky s obrázky, prostorovými schémata, barvami, velikostí nebo tvarem písma atd.

Postup:

1. Napiš doprostřed velkého papíru problém (pojem) a zakroužkuj ho.
2. Uvažuj o dílčích problémech, které mají nějaký vztah k hlavnímu problému. Každý menší problém dej do menšího kroužku a přiřaď ho k hlavnímu problému, tvoř „podmnožiny“.
Učitel může důležité pojmy napsat na kartičky, které žáci je v 1. fázích pouze logicky třídí.
3. Hledej a vyznačuj vztahy mezi jednotlivými kroužky.

Zpočátku mají mapy podobu **brainstormingu** - pojmy se postupně nabalují okolo ústředního tématu. Pojmy se zatím nepropojují, děti neurčí souvislosti. Mapy u nejmenších dětí bývají **obrázkové**. K posunu vedou vhodné **otázky učitele** (K čemu slovo patří? Není tu už napsáno jiným výrazem? Jak říkáme slepici, kočce, psovi dohromady?). **Hledání souvislostí, třídění pojmů a přiřazování ke kategoriím** je další etapou ve zvládnutí tvorby myšlenkových map. Ve chvíli, kdy vědomě začínáme hledat souvislosti a vazby, je potřeba, aby se pojmy daly snadno ubírat, přidávat a přemísťovat. Zde se osvědčily **lepící kartičky** nebo **kartičky s magnety**. Na kartičkách mohou být nejen pojmy, ale i otázky, ke kterým se můžeme vrátit. Proto je důležité, aby mapa mohla být určitou dobu ve třídě k dispozici.

PĚTILÍSTEK

Cíl:

- evokace nového učiva; zjistit, bylo-li nové téma, pojem pochopeno;
- stručně shrnout téma, názor, postoj;
- naučit se přesně formulovat myšlenky, neodbíhat od tématu.

Postup:

1. Seznámit žáky se strukturou pětilístku - napsat jim na tabuli, co píše na který řádek. Na:
 1. řádek - pište 1 slovo (podstatné jméno, název, námět, téma).
 2. řádek - pište 2 slova (přídavná jména, vyjadřující jaký je?...).
 3. řádek - pište 3 slova (slovesa, děj, co dělá, co činí, co koná...).
 4. řádek - pište 4 slova (věta, souvislé vyjádření).
 5. řádek - pište 1 slovo (synonymum, pointa, vyjádření podstaty, metafora).
2. Žáci podle instrukcí vytvoří svůj pětilístek. Je možné jim na tabuli načrtnout následující strukturu, do které oni pouze doplňují co nejužitečnější slova:

NÁZEV, TÉMA

PŘÍDAVNÉ JMÉNO

PŘÍDAVNÉ JMÉNO

SLOVESO

SLOVESO

SLOVESO

VĚTA (SOUVISLÉ VYJÁDŘENÍ) O ČTYŘECH SLOVECH

PODSTATNÉ JMÉNO (SYNONYMUM)

3. Učitel může tvořit pětilístek společně se žáky.
4. Prezentace pětilístků (dobrovolným přečtením, zveřejněním na nástěnce apod.).
5. Zpracování pětilístků může být přípravou pro slohovou práci (např. charakteristika osoby), kdy v pětilístcích získáme velkou zásobu vhodných slov, především sloves.

DVOJITÝ DENÍK

Cíl:

- komentovat text
- spojit text s vlastními myšlenkami
- porozumět textu do hloubky

MYŠLENKA	KOMENTÁŘ /můj/

POSTUP:

- vyber z textu myšlenku, která mě zaujala, zapůsobila na mě
- napiš komentář, proč vybíráš tuto myšlenku: co ti připomněla, jaké otázky vyvolala

TROJITÝ DENÍK

Postup jako u dvojitého deníku, pouze k mému komentáři píše komentář někdo další

MYŠLENKA	KOMENTÁŘ	KOMENTÁŘ KE KOMENTÁŘI

ČTENÍ S OTÁZKAMI /UČITEL ŽÁK/

- dvojice pročítá text, odstavec
- jeden reprodukuje obsah odstavce /učitel/
- druhý klade otázky k textu /žák/, učitel vysvětluje
- dvojice se vystřídá

POSLEDNÍ SLOVO PATŘÍ MNĚ

- vyber z textu myšlenku, která tě zaujala, zatrhni nebo vypiš
- k myšlence napiš vlastní komentář
- výpisek přečti nahlas
- ostatní usuzují, proč jsem si vybral/a právě tento citát
- Přečti nahlas vlastní poznámky

VOLNÉ PSANÍ

Cíl:

- objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky, souvislosti, pomocí psaní se učit, reflektovat.

Postup:

1. Polož tužku na papír a piš svým tempem souvislý text-věty, co tě napadá k danému tématu.
2. Neplánuj si dopředu, co a jak budeš psát, prostě pořád piš. Tužka musí být pořád v pohybu.
3. Nevrať se k tomu, co máš napsané, neopravuj chyby (v této fázi je dovoleno chybovat).
4. Piš po celý stanovený čas (min. 3 - 5 minut) a stále usilovně mysl na dané téma. Když tě nic nenapadá, piš např.: „Co mám psát, když mě nic nenapadá, jak mám pokračovat...“
5. Rozhodni, jestli své volné psaní budeš prezentovat, přečteš.

Rady:

Ideální čas je 5 min, minimální doba na psaní jsou 3 min - kratší doba nemá smysl. Na závěr tématu můžeme psát i 10 min.

Bude-li text podkladem pro zápis do sešitu, slohovou práci apod., musí žáci opravit chyby. Při zadání tématu je nutno zdůraznit, že se žáci vyjadřují ze svého hlediska, tedy co si myslí, jak to vidí, nač si vzpomínají. Vhodný začátek volného psaní je: „Když přemýšlím o..., napadá mě...“ Žáky ke zveřejnění nenutíme, učitel může psát současně se žáky a pak svůj pokus zveřejnit.

Zpočátku musíme uvádět mnoho příkladů, jak lze o daném tématu uvažovat, případně píšeme společně se žáky - na tabuli či meotaru.

Dbáme na to, aby se nikdo nikomu nesmál, aby žáci vzájemně oceňovali své nápady, názory.

I.N.S.E.R.T. (Vaughan & Estes, 1986)

Cíl:

- zpracovat text při prvním čtení, vnímat text pozorně a uvědomovat si, co čtu;
- rozhodovat během čtení, jaký vztah k informaci mám;
- nejdůležitější informace lze seřadit do tabulky INSERTu, která může sloužit místo zápisu.

Postup:

5. Čti s tužkou v ruce a během 1. četby se zamýšlej nad významem informací.
6. Zhruba jednou, dvakrát během odstavce označ informace **znaménky**:

✓ Udělte „**fajfku**“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čteš, potvrzuje to, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že to víš.

— Udělej **minus**, jestliže je informace, kterou čteš, v rozporu s tím, co sis myslel/a.

+ Udělte **plus**, jestliže informace, kterou čteš, je pro tebe nová a důvěřuješ jí.

- ? *Udělejte otazník, jestliže informaci nerozumíš nebo by ses o ní chtě/a dovědět víc.*
3. Značky dělej po pravém okraji a dbej na to, abys označoval/a opravdu konkrétní informaci (můžete ji podtrhnout).

EXPERTNÍ SKUPINY

Cíl:

- naučit žáky učit se z textu, zapamatovat si hlavní myšlenky, říci je svými slovy;
- vysvětlit ostatním nové učivo; pracovat samostatně, odpovědně a svědomitě.

Postup:

1. Rozdělte třídu do 3 - 5 skupin (= mateřské skupiny).
2. Každá skupina dostane 3 - 5 různých studijních textů (podle počtu členů skupiny) k prostudování. Př. Číslovky základní, řadové, druhové a násobné.
3. Každý člen skupiny si vybere nebo dostane přidělený jeden text - 1 téma.
4. Všichni žáci, kteří si v mateřských skupinách vybrali číslovky základní, vytvoří novou skupinu, taktéž všichni s textem číslovky řadové, druhové, násobné). Tedy z původních skupin vzniknou 4 nové skupiny (= expertní skupiny). Každá „expertní skupina“ je zaměřena na 1 téma.
5. Členové těchto nových - expertních skupin společně nastudují vybrané téma, připraví se tak, aby látku mohli naučit ostatní a splní všechny písemně zadané úkoly. Př: navrhnout zápis, vyhledat obrázky, modely, připravit nákres, test, otázky, čtyřsměrku, cvičení aj.
6. Každý člen studijní skupiny se vrátí do původní - mateřské skupiny a tam ostatní seznámí s problematikou, kterou nastudoval.
7. Mateřské skupiny provedou zápis, splní úkoly, které pro ně experti připravili, příp. v této části práce postupujeme společně.

SKUPINOVÁ VÝUKA

Cíl:

- rozvoj kooperace mezi žáky (podněcuje žáky ke spolupráci, dělbě práce, vzájemné pomoci);
- řešení náročnější úlohy nebo problému;
- rozvoj komunikačních dovedností (sdílení názorů, prezentace výsledků, argumentace);
- rozvoj sociálních dovedností, učení se skupinovému soužití; aktivizace žáků ve vyučování.

Pravidla tvoření skupin:

a) heterogenní skupiny (různorodé)

Nejlépe je výběr žáků provést cílevědomě tak, aby výkonnost skupin byla vyrovnaná, aby každá skupina jako celek při řešení uspěla.

b) homogenní (stejnorodé)

podle výkonů - vnitřní diferenciaci, ve skutečnosti nejde o skupinovou výuku;

podle pohlaví - nejčastější v TV, PČ.

Žáci by v obou typech skupin měli střídat role ve skupině - mluvčí, zapisovatel, časomíra, vedoucí, ilustrátor, ten, kdo zhodnotí práci apod.

Postup:

1. Formulace úkolu, otázky nebo problému:
Skupiny mohou řešit stejný úkol nebo rozdílné úkoly tvořící stěžejní body učiva. Zadání by mělo být písemné, jasné a srozumitelné, stejně jako pracovní podmínky a pravidla.
2. Vlastní skupinová práce žáků:
Skupina spojenými silami analyzuje zadání, zpracovává materiál, hledá cesty k řešení, ověřuje jejich správnost, členové konfrontují názory, argumentují, logicky zdůvodňují. Učitel prochází mezi skupinami, sleduje činnost všech, je připraven konzultovat, při velké hlučnosti jednotlivce individuálně ztišíme - ne před celou třídou, abychom nerušili.

3. **Prezentace výsledků:**
Skupiny prezentují svá řešení (ústně, schématicky na tabuli, písemně nástěnnou formou), proběhne analýza výsledků, diskuse a hodnocení (sebehodnocení skupin, hodnocení učitelem).

PŘÍMKA POSTOJŮ

Cíl: vyjádřit vlastní postoj, názor k jakékoliv problematice

Postup:

1. Učitel vymezí ve třídě pomyslnou přímkou /od okna ke dveřím/:

- $\frac{\quad}{\quad}$ $\frac{0}{\quad}$ $\frac{\quad}{\quad}$ +
rozhodně ne nevím, někdy ano, někdy ne rozhodně ano

2. Učitel čte připravené výroky žáci se postaví na pomyslné přímce podle toho, jaké stanovisko k výroku zaujmají.

3. Žáky požádáme o ústní sdělení jejich názoru nebo stanoviska zvláště těch v krajních pozicích. V průběhu objasňování mohou žáci svůj názor změnit, poopravit a přesunout se na jiné místo, které lépe jejich názor vyjadřuje.

4. Vyučující žáky za jejich názor nekritizuje, je však vhodné, aby se k problematice také vyjádřil. Žáci mají možnost srovnávat různé názory. Aktivita může sloužit jako výchozí od diskuse.

ASOCIAČNÍ ŘETĚZEC

Cíl: rozvoj slovní zásoby, tvořivosti, vytvoření zásoby slov a situací k zadané problematice

Postup:

Žák vychází ze zadaného slova, ostatní postupně přiřazují další, která s problematikou souvisejí, vystřídají se všichni žáci.

ZVĚTŠENINA

Cíl: obohatit text o další detaily, o nové nápady, rozvíjení představivosti. Jedná se např. o doplnění podrobného popisu místa, o rozvinutí vnitřního světa postavy, o doplnění barev nebo zvuků.

Postup:

Žák se zaměří na konkrétní část textu, obohatí jej podle vlastní fantazie. Řídí se zadáním

ŘEKA/SNĚHOVÁ KOULE

Cíl:

- získat co nejvíce názorů na řešení určité úlohy nebo problému skládajícího se z více částí
- seznámit se s problémem různých úhlů pohledu, inspirovat se názory ostatních
- zpracovat složitější úkol

Postup:

1. Třída je rozdělena do skupin. Každá skupina řeší jednu část úkolu, dohromady tvoří jeden celek. Nápady zapisují na papír.
2. Po určitém časovém intervalu se papíry posunou a další skupina dopisuje vlastní poznatky. Papíry kolují tak dlouho, až se dostanou zpět k původní skupině.
3. Skupiny prodiskutují svůj úkol, nyní obohacený o názory jiných skupin.
4. Každá skupina postupně prezentuje svoji část problematiky, tím dojde k prezentaci celého úkolu.